

ESTLANDSSVENSKARNA I ESTLAND UPPRÄTTAR KULTURAUTONOMI

Estlandssvenskar, för många en liten och splittrad minoritet som man inte känner till. Nu vill estlandssvenskarna åter bli en synlig del i Estland

Nu, år 2006, efter en lång period av tystnad under sovjettiden och senare efter år av återhämtning och uppbyggnad så tar estlandssvenskarna i Estland, ett viktigt steg för att på nytt ta plats som en av landets nationella minoriteter. Idag vill estlandssvenskarna gå framåt och gör det genom att upprätta kulturell självstyrelse, grunda ett eget Kulturråd, för den estlandssvenska minoriteten i Estland. I detta arbete har estlandssvenskarna ett påtagligt stöd från estniska staten.

Estlandssvenskarna har långa, historiska, band med Estland. Längs kusterna och på öarna har svenska språket varit lika vanligt som i Finlands kusttrakter.

I februari år 1918 utlyste Estland sin självständighet. I Estland levde flera nationella minoriteter, bl.a. ryssar, tyskar, svenskar och judar, grupper som hade historiska och nära band med Estland, var estniska medborgare, men som skiljde sig från esterna genom etniska, kulturella, språkliga eller religiösa drag och som, gemensamt, önskade upprätthålla dessa särdrag som grund för sin egen identitet. Redan i den första grundlagen avspeglades de befolkningsförhållanden som fanns i landet vid den tidpunkten.

I grundlagen fastställdes kulturautonoma rättigheter för dessa minoriteter, bl.a. rätten att

- att få utbildning på sitt modersmål
- vid kontakt med lokala myndigheter använda den lokala befolkningsmajoritetens språk;
- vid kontakt med statliga myndigheter och inför domstol använda sitt modersmål;
- de skulle vara representerade i riksdagen

Några år senare, år 1925 antogs en speciell Lag om kulturautonomi för de redan tidigare nämnda minoriteterna samt övriga grupper med minst 3000 personer som då levde i landet.

Tidigare rättigheter kvarstod men kompletterades även med en betydelsefull del, nationella minoriteter fick upprätta kulturell självstyrelse genom att bilda autonoma självstyrelseorgan sk. Kulturråd, för att mer effektivt kunna representera den egna gruppen.

Under Estlands självständighetsperiod 1918 - 1940 utnyttjade inte svenskarna i Estland denna möjlighet, de kunde effektivt dra nytta av de övriga fastställda rättigheterna. Estlandssvenskarna levde vid den här tiden i stor utsträckning i längs kusten och på öarna i nordvästra Estland samt i Tallinn och i Hapsal. De kunde upprätthålla mycket av en svensk gemenskap – en estlandssvenskhet genom att en stor del levde territoriellt enhetligt i svenskbygder där majoriteten eller en betydande del av befolkningen var estlandssvenskar,

2:a världskriget innebar en definitiv splittring för estlandssvenskarna och deras tillvaro i Estland. Efter kriget hade omkring 7 500 av dem tagit sig till Sverige, endast omkring 1 500 personer blev kvar. För dem som blev kvar förändrades livet helt, svenskheten omkring dem var borta. Praktiskt, genom att merparten hade varit tvungna att lämna landet och juridiskt – formellt genom att all den lagstiftning som tidigare legat till grund för deras existens inte fanns kvar.. Även som enskilda individer fick kvarvarande svenskarna ge upp de mesta av sina ”särdrag”, sitt språk, kultur osv. En lång och tyst period började för de estlandssvenskar som levde i Estland.

Estlandssvenskarna utanför Estlands gränser.

De estlandssvenskar som under krigsåren 1940 - 1944 hade flytt till Sverige fick börja ett nytt liv.

Kort efter kriget grundade man en egen förening i Sverige, Estlandssvenskarnas Kulturförening – Svenska Odlingens Vänner, för gemenskap och för att underlätta vägen mot det nya livet, en brygga mellan tidigare och nytt. Med tiden fick denna förening en viktigare funktion, att i Sverige bevara, visa upp och ge vidare det kulturarv man hade fört med sig.

Estlands självständighet i augusti 1991, förändrade inriktningen för många estlandssvenskar och deras ättlingar i Sverige. Kontakter som hade återknutits eller växt fram i Estland under tidigare år blev nu för många starka band, emotionella, konkreta och senare för allt fler även praktiska – juridiska, då när reformer kring återgång av mark och egendomar i Estland kom igång.

Dessa band skapade både närhet och kontakter, ibland även främmande och något skrämmande. Livet i Estland och i svenskbygderna var annorlunda de förhållanden man hade skiljts ifrån eller lärt känna genom bilder och minnen från föräldrar, ibland far- eller morföräldrar. Banden konkretiserades även

för många till någon bestämd svenskbygd, man ”fick sina rötter” i t.ex. Ormsö, Rågö, Runö eller Nucköområdet, ibland innan man hade hunnit dit.

I Sverige bildades olika estlandssvenska hembygdsföreningar, för lokal gemenskap och för praktiska behov.

I augusti 1991 blev Estland självständigt. Juridiskt – formellt deklarerade Estland att man **återupprättade** sin självständighet. Genom detta knöt man samman ”dagens” Estland, år 1991, med det Estland som existerade fram till 2:a världskriget. Med det återknöt man även till den grundlag som var i kraft för landet före krigsåren, med bl.a. de kulturautonoma rättigheterna för nationella minoriteter och tidigare medborgarskapslagar. Formellt återställdes tidigare kulturautonoma förutsättningar för landets nationella minoriteter, men för de estlandssvenskar som levde i Estland år 1991 var de praktiska förutsättningarna helt olika de tidigare levnadsbetingelser som de hade haft i det Estland till 2:a världskriget. I augusti 1991 fanns estlandssvenska personer kvar – men svenskheten i landet var borta.

Åren från 1991 till ”i dag” - år 2006, har för Estland inneburit en oerhörd överlevnads- och utvecklingsstrategi, de har omfattat en stark entusiasm, parallellt med en mycket mager vardag, brist och knappa förutsättningar till dagens Estland, med en stark ekonomisk utveckling och uppbyggnad samt en målmedvetenhet att se framåt. Samma drag har varit utmärkande för estlandssvenskarna. Även kontakterna med estlandssvenskarna i Sverige har återknutits, estlandssvenskar har återtagit marker och gårdar i nästan alla tidigare svenskbygder. Det har förenat både äldre och yngre estlandssvenskar som har levt och växt upp i Estland med de allt fler estlandssvenskar från Sverige.

År 2004 grundade estlandssvenskarna i Estland även sin minoritetsförening, Svenska Odlingens Vänner i Estland (SOV Estland) som bär vidare målsättningar och funktioner som var centrala för estlandssvenskarna redan före kriget. Genom sin minoritetsförening har man även fått den formella möjligheten att föra estlandssvenskarnas inressen framåt.

Under dessa 15 år har estlandssvenskarna skapat några delar av levande svenskhet men den tidigare helheten är inte möjliga att återskapa. Genom att upprätta kulturell självstyrelse, i enlighet med de principer som finns fastställda i gällande lag, i den tidigare nämnda Lagen om Kulturautonomi kan man samla och förena dessa och kommande delar och därmed skapa förutsättningar i riktning mot en helhet, för estlandssvenskar och estlandssvenskheten i Estland

År 2006, vägen mot kulturell självstyrelse, med starkt stöd från den estniska staten

Den estniska regeringen tog i juli 2006 ett principiellt viktigt och konstruktiv beslut gällande den estlandssvenska minoriteten i Estland genom att även ge estlandssvenskar, med estniskt medborgarskap, utanför landet rätten och möjligheten att vara med vid val av Kulturråd för den egna nationella minoriteten i Estland. Detta beslut gör det därmed möjligt för alla estlandssvenskar att stöda och ta del i den framtida utvecklingen för estlandssvenskarna (artikel Kustbon, september 2006).

Denna **Huvudkommitté vid val av kulturråd för den svenska minoriteten i Estland**, som har fastställts av estniska regeringen kommer under innevarande halvår arbeta med att genomföra den formella valprocess och val av Kulturråd som är förutsättning för att kulturell självstyrelse. Enligt den uppställda tidsplanen för huvudkommitténs arbete, från september 2006 tom. februari 2007, så kommer detta val att genomföras i början av nästa år, i januari – februari år 2007.

Därmed har estlandssvenskarna, som nationell minoritet i Estland, upprättat kulturellt självstyre i Estland. Med denna grundval ser man med större tillförsikt framåt. Estlandssvenskarna beslut att åter bli en synlig del i Estland är även en viktig länk för svenskheten runt Östersjön

Uile Kärk-Remes

ordförande

Svenska Odlingen Vänner i Estland

Huvudkommittén vid val av kulturråd för den svenska minoriteten i Estland

Mob: +372 - 56 457841

Tel: +372 - 6441547

E-post: ukark-remes@swipnet.se

Rüütli 9

10130 Tallinn

Estland